

Hrvoje Ivanković

INTRIGANTNI DRŽIČOLOŠKI BREVIJAR

Luko Paljetak

E, ali si čovjek, ali si ljud?

Naklada Bošković, 2017.

Luko Paljetak bavio se djelom i životom Marina Držića kao književnik i kao znanstvenik, no u tom segmentu njegova opusa te dvije uloge često se isprepliću. Ako, naime, upućenost u najtanjanije nijanse držičologije i držičijane i nije nužni preduvjet za pjesme koje je Paljetak ispisao povodom dum Marina (a prigode su bile razne, od songova za predstave, preko libreta za mjuzikl *Dan od amora*, do pjesama posvećenih Držiću ili zaigranih oko njegovih motiva), u slučaju opsežnog biografskog romana *Marin – roman o Držiću*, objavljena 2011., to je bio

conditio sine qua non. Jednako tako, Paljetkovo znanstveno-kritičko propitivanje Držićeva djela neodvojivo je od invencije maštovita autora koji se u filološki, sociološki, etnateatološki ili književnopovijesni diskurs ne boji ponekad unijeti i zeru fantazije, otvarajući interpretaciju pojedinih motiva, replika, situacija ili čak kompletnih djela na posve neočekivan te strogoj pozitivističkoj školi teško zamisliv način. Paljetak, pri tome, uvijek vješto ekvilibrira između činjenica i hipoteza, dajući dovoljno šlagvorta onima koji će poželjeti polemički diskutirati o njegovim tezama i konstrukcijama, kao i onima koji će ih, uključujući tu i kazališne praktičare, htjeti i moći kreativno iskoristiti ili nadograditi. Do takva njegova opusa te dvije uloge često se isprepliću. Ako, naime, upućenost u najtanjanije nijanse držičologije i držičijane i nije nužni preduvjet za pjesme koje je Paljetak ispisao povodom dum Marina (a prigode su bile razne, od songova za predstave, preko libreta za mjuzikl *Dan od amora*, do pjesama posvećenih Držiću ili zaigranih oko njegovih motiva), u slučaju opsežnog biografskog romana *Marin – roman o Držiću*, objavljena 2011., to je bio

O mogućem odgovoru na pitanje iz naslova knjige, postavljeno u krnje sačuvanoj komediji *Tripče de Utoľče*, Paljetak raspravlja u uvodnom tekstu *O značenju Nadihnina pitanja*, inter-

pretirajući ga, tragom misli Pica della Mirandole, kao *Držićevo autoreferencijalno pitanje*, usko vezano uz problematiku *ljudi nazbilj i ljudi nahvao*. Slijede ogled *Vječni Marin Držić*, promišljanje o temeljnim postulatima Držićeva stvaralaštva u kontekstu vremena i književno-kazališne epohe kojoj je pripadao, te poglavlje *Smjerkazi kroz Držićevu galaksiju* u kojem Paljetak kroz sedamnaest kraćih članaka, zapravo natuknica izvorno napisanih za *Leksikon Marina Držića*, nadahnuto raščlanjuje pojmove oko kojih se usredotočuje djelovanje Držićevih likova te sila koje ih oblikuju i pokreću. U analitički uvjerljivoj, komparatistički bogatoj i deskriptivno zao-kruženoj interpretaciji Paljetak otkriva što u Držićevu stvaralačkom mikrokozmosu znače pojmovi *Akomodavanje*, *Fortuna*, *Laž*, *Ludost*, *Ljepota*, *Ljubav*, *Mudrost*, *Oholost*, *Okazijon*, *Slava*, *Sloboda*, *Škartost*, *Tezoro*, *Unijgavanje*, *Virtuoz* i *Vrlina*, dovodeći ih u vezu s konkretnim dramskim likovima i činjenjima, a nerijetko i s pojedinostima iz Držićeve biografije.

Dva sljedeća ogleda posvećena su *Noveli od Stanca*. U opsežnom radu *Stanac u svjetlu sunca Ivanjske noći*, Paljetak pokušava dokazati kako *donji sloj* te rustikalne komedije pripada drevnoj, predkršćanskoj mitološkoj predaji, dešifrirajući lik Stanca kao *ostarjelo zimsko Sunce u svjetlu magične, živodajne vatre Ivanjske noći*, pri čemu se otvaraju i druge analogije pa se, primjerice, Vlaho, Miho i Dživo prepoznaju kao *personifikacija trojnog/trolskog Sunca*, a Profumanica i njezine družice kao vile biljarice što se javljaju o Rusaljama i Ivanjdanu. Znatno jednostavniji postupak deko-

dizacije likova iz *Novela od Stanca* Paljetak izvodi u ogledu *Stanac ili Dubrovnik kao idealan trg*, u kojem s puno uvjerljivosti povlači paralelu uloge mudra trgovca koju Dživo igra pred Stancem s paradigmatom savršena trgovca kakvu u svom, Držiću očito poznatom radu *O trgovini i savršenom trgovcu*, uspostavlja njegov znatno stariji srodnik, Benedikt Kotruljević. Dešifriranju navodno skrivena smisla Držićeve pastorela *Tirene*, Paljetak posvećuje tekst *Tirena (kao) Šifra Držićeve urote*, prepoznajući već u imenu naslovne junakinje aluziju na pseudo povijesnu Herodotovu priču o Tirenu, sinu lidijskog kralja Atisa koji je, predvođeci skupinu izbjeglica iz svoje glađu pogođene domovine, osnovao grad Agilu na teritoriji buduće Toskane, zemlje Cosima de Medicija, vladara na kojeg su bila adresirana Držićeva urotnička pisma. Na toj podlozi Paljetak provodi *dokazni postupak* koji ga vodi prema zaključku kako *Tirena sakriva šifru čiji sadržaj otkriva budući Držićev cilj – coup d'Etat uz Cosimovu pomoć*; cilj koji će se u međuvremenu pretvoriti u *coup de théâtre*.

Zemaljske hrane Pometove trepeze tekst je u kojem Paljetak postavlja temelje za studiju o Pometovoj gastrotropiji koja bi se podjednako referirala na raskošni *gospocki* jelovnik te na *ljepotu priprostosti zemaljskih hrana dubrovačkih*, dok u studiji *Što su Njarnjasi? Tko je Sedmi muž i što to on nosi na leđima?* donosi uvjerljive odgovore na naslovna pitanja, a o čemu su dosadašnji istraživači imali različita i ne odveć decidirana mišljenja. Ne ulazeći u prirodu Paljetkove filološke analize, recimo samo da riječ *njar*

i Njarnjase dovodi u vezu sa složenicom sastavljenom od talijansko/venecijanskog oblika glagola (*re)gnar – vladati* i venecijanskog *nasse(r) – rođiti* se te s talijanskom sintagmom *gran nasi* (dugi nosevi), Sedmog muža s novozavjetnom pričom o udovici sedam muževa, pretvorenoj kasnije u pučku parabolu o bludništvu, a dom kojeg Sedmi muž nosi na leđima s kučicom/pozornicom za lutke kakve za na leđima nosili i srednjovjekovni slavenski putujući glumci, *skomorobi*. Zahtjevne zadaće poduhvatio se Luko Paljetak u studiji *O čemu se radi u komediji 'Džuho Krpeta'?* u kojoj na temelju Medinijeva tumačenja zapleta te komedije, sačuvane samo u ispisima Đura Matijaševića, vrlo nadahnuto rekonstruira njezinu fabulu, istražujući pritom i alegorijsku pozadinu tog djela koje bi se, tragom Paljetkova nacrtu za *obnovu*, upućenom dramaturgu i redatelju moglo ukazati i kao potencijalno zanimljiva repertoarna ponuda.

Nakon članka *Marin Držić – autor 734. pjesme 'Ranjinina zbornika'?*, u kojem Paljetak, na temelju analize leksičkih i poetoloških značajki te akrostiha Fiora, spomenutu pjesmu s dosta sigurnosti atribuirao Držiću, knjiga *E, ali si čovjek, ali si ljud?* donosi nam i nekoliko ranije neobjavljenih radova, među kojima je prvi i najopsežniji *Odakle Držiću pigmaleoni i ždralovi?*, čiji nas potraga vodi prema nekolicini klasičnih autora poput Homera, Pausanije, Plinija i Herodota, a potom slijedi niz kraćih članaka, objedinjenih pod zajednički nazivnik poglavlja *Pabirci po Držićevu djelu*. Paljetak se i ovdje našao u ulozi književnog forenzičara, otkrivajući kako je Oštarija de-

lla campana, koja se nekoliko puta spominje u *Dundu Maroju*, stvarna rimska krčma, postojanja potvrđena još 1494. u Burcardusovu dnevniku (*Voštarija 'od zvonu'*); tvrdeći da tartara, po koju Omakalina gospođa šalje svoju služavku, nije vrsta slatkiša ili svadbeni kolač, kako su to smatrali njegovi prethodnici, nego vrsta bijelog desertnog vina iz okolice Šibenika (*Tartara*); objašnjavajući nam da je kruh potor iz Satirova prologa u *Skupu* dugotrajni kruh čije je tijesto bilo *dobro natrto brašnom (Kruh potor)*; definirajući pojam *bizgića* u rasponu od smušena čovjeka do *potištenjaka*, umorna od života (*Bizgić*) te razrješujući misteriju tumačima Držićeva djela do sada nejasne riječi *mos*, kaoq i pripadajuće joj sintagme *činit mos od djevojaka*, interpretirane u smislu lošeg/nečasnog postupanja s djevojkama (*Činit mos od djevojaka*).

U završnim akordima svoje knjige, u poglavlju *Marin Držić, glazba i ja*, Paljetak nam citira te objašnjava pozadinu nastanka nekih od pjesama koje je napisao za mjuzikl *Dan od amora*, Dumvančićevu kazališnu radionicu *Marinu u pohode* te lutkarske ili *figurentehater* postave *Grizule*, *Skupa* i *Dunda Maroja*, suradujući pritom sa skladateljima Đelom Jusićem i Paolom Dražić Zekić te redateljima Vladom Štefančićem, Joškom Juvančićem i Zlatkom Bourekom.

Tako se s Paljetkom pjesnikom zatvara ovaj intrigantni držičološki brevijar, opremljen s dvadesetak fotografija i crteža, među kojima su najbrojniji radovi dubrovačkog slikara Iva Grbića, redom vezani uz motive iz postava Držićevih djela na Dubrovačkim ljetnim igrama.